

Institutiones Theologicae Ad Usum Seminariorum

Simonnet, Edmond

Venetiis, 1731

Resp. Novatianus sensit de Trinitate idem quod sentit Ecclesia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-83594](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-83594)

Novatiano. Hic in juventute aliquando à damone correptus, postea in lecto, urgente morbo, baptizatus, cum convalesceret, contra regulam Ecclesiasticam, qua prohibebatur, ne, qui propter instans mortis periculum in lecto baptizati fuerant, Cleri fierent, Presbyter ordinatus est, cum eo dispensante Episcopo, omnique Clero cum plurimis laicis ejus ordinationi non nisi ægerime consentiente. Vide Eusebium lib. 6. hist. c. 33.

Postquam autem, Cornelio Romanam sedem canonicè adepto, spe sua excidit Novatianus, dominandi cupidus, spreto juramento, quocum Episcopatum non concupiscere, regulamque Ecclesiasticam servare se velle affirmarat, ut raperet Pontificatum sibi à Deo minimè concessum, tres Episcopos ex vilissima Italia parte planè rudes ac simplices Romam fraudulenter accivit, temulentosque & crapula obrutos, illata vi, coegit ad imponendas sibi manus; atque ita repentinè tanquam ex machina quadam in medium projectus, Episcopus apparuit, vel potius Antiepisopus, & sic primus in Ecclesia Romana schisma fecit, Confessoribus aliquot cum multis fidelibus ad suas partes per fraudem pertractis, qui tamen brevi postea ad Cornelii obedientiam rediere, opera S. Cypriani, quem, sicut & Dionysium Alexandrinum, per litteras, & famulos contra Cornelium ejusque ordinationem libellos tentarat: ab utroque enim ut schismaticus & pseudo-episcopus rejectus est. Schismati autem addidit hæresim, negando primum, lapsos in persecutione, hoc est, sacrificatos & libellaticos absolvi posse ab Ecclesia, postmodum idem asserendo de his omnibus, qui grave aliquod crimen post baptismum admisissent. De quo fusiùs aliàs suo loco.

Schismatis ejus & doctrinæ sectatores ex ejus nomine Novatiani dicti, se ipsi *nadapæ*, hoc est, Puros nominant arroganter. Eos, qui ad illorum partes deficiebant ab Ecclesia, rebaptizabant. Secundas nuptias damnabant, & bigamos à sua communione in perpetuum arcebant. Chrismatis unctionem in baptismo adhiberi solitam ab Ecclesia, pratermitterebant. Anno 391. in Angarensi Synodo statuerunt Pascha luna decima quarta, vel Dominica proximè sequente indifferenter celebrari posse. Sed de illis, sicut & de eorum magistro, quaritur, utrum malè senserint de Trinitate.

RESPONSIO I.

Novatianus sensit de Trinitate idem, quod sentit Ecclesia Catholica.

Prob. Ex libro de Trinitate, qui post Tertulliani opera in Pameli editionibus extat, & quem non Tertulliani, aut B. Cypriani, sed Novatiani esse probat auctoritas S. Hieronymi, qui lib. 2. Apolog. contra Rufinum, de eo sic ait: *Transit ad inelyrum Martyrem Cyprianum, & dicit Tertulliani librum, cui titulus est, de Trinitate, sub nomine ejus Constantinopoli à Macedoniana partis hæreticis lectitari. In quo crimine mentitur duo. Nam nec Tertulliani liber est, nec Cypriani dicitur, sed Novatiani, cujus & inscribitur titulo: & auctoris eloquium styli proprietates demonstrat.*

Teste igitur Hieronymo, librum illum de Trinitate, nec Tertulliani, nec Cypriani esse, ostendit styli dissimilitudo, atque insuper præfert nomen Novatiani, cui proinde ut opus suum attribuendus est. Quod confirmatur ex eo quòd cap. 12. mentio fiat Sabellianæ hæresis, quæ multis post Tertulliani obitum annis, & eo ferè, quo Cyprianus Martyrium subiit, exorta est; unde contra illam scribere nec Tertullianus potuit, nec per tempus licuit Cypriano, cujus ad aures vix pervenire potuit erumpentis hujus hæresis rumor. Neque verò expositio Symboli, quæ inter Cypriani opera reperitur, in qua nominatur Sabellius, Cypriani est, sed Rufini, ut observat Bellarminus lib. de Script. Eccles. in S. Cypriano.

Eadem ratione ostenditur librum illum de Trinitate, quamvis præferat nomen Novatiani Romani Presbyteri, non fuisse scriptum à Novatiano, cum adhuc Presbyter esset, & nondum Sedem Romanam inva-

dere tentarat: hoc enim molitus est scelus, vivente Cornelio, cujus obitus aliquot annis antecessit initia Sabellianæ hæresis. Novatianus igitur jam à pluribus annis anti-papa & hæreticus, scripsit librum suum de Trinitate.

In hoc autem libro sic loquitur c. 1. de Patre: *Regula exigit veritatis, ut primò omnium credamus in Deum Patrem & Dominum omnipotentem, id est, verum omnium perfectissimum conditorem.* Tum hoc eodem capite, & septem sequentibus luculenter perfectiones divinas exponit, laudesque prosequitur.

2. Cap. 9. hæc habet de Filio: *Eadem regula veritatis docet nos, credere post Patrem etiam in Filium Dei Christum Jesum, Dominum Deum nostrum, sed Dei Filium, hujus Dei, qui & unus & solus est.* Et cap. 11. probans illum esse verum Deum hominem, sic ait: *Tam scriptura etiam Deum annunciat Christum, quam etiam hominem ipsum annunciat Deum: tam hominem descripsit Jesum Christum, quam etiam Deum quoque rescripsit Christum Dominum. Quoniam nec Dei tantum illum Filium esse proponit, sed & hominis: nec hominis tantum dicit, sed & Dei referre consuevit: ut dum ex utroque est, utrumque sit, ne si alterum tantum sit, alterum esse non possit. Ut enim præscripsit natura hominem credendum esse, qui ex homine sit, ita eadem natura præscribit & Deum credendum esse, qui ex Deo sit: ne si non & Deus fuerit, cum ex Deo sit, jam nec homo sit, licet ex homine fuerit, & in alterutro utrumque periclitetur, dum alterum altero fidem perdidisse convincitur. Qui legunt ergo hominis Filium hominem Christum Jesum, legant hunc eundem & Deum & Dei Filium nuncupatum. Nam quomodo est, quæ homo, ex Abraham, sic est etiam, quæ Deus, ante ipsum Abraham. Et quomodo, quæ homo, filius David, ita Dominus David, quæ Deus, nuncupatus est. Et quomodo, quæ homo, sub lege factus est, ita quæ Deus, Sabbathi Dominus expressus est...*

3. Cap. 29. de Spiritu sancto hæc scribit: *Sed enim ordo rationis, & fidei auctoritas, digestis vocibus & litteris Domini admonet nos post hæc credere etiam in Spiritum sanctum, olim Ecclesia repromissum, sed factis temporum opportunitatibus redditum. Deinde divinitatem ejus delineat his verbis: Hic est, qui ipsorum animos, mentesque firmavit, qui evangelica sacramenta distinxit, qui in ipsis inluminator rerum divinarum fuit, quo confirmati pro nomine Domini, nec carceres, nec vincula timuerunt, quin imò ipsas sæculi potestates, & tormenta calcaverunt. Armati jam scilicet per ipsum atque firmati, habentes in se dona, quæ hic idem Spiritus Ecclesia Christi sponsa quasi quædam ornamenta distribuit, & dirigit. Hic est enim, qui Prophetas in Ecclesia constituit, magistros erudit, linguas dirigit, virtutes & sanitates facit, opera mirabilia gerit, discretionem spirituum porrigit, gubernationes contribuit, consilia suggerit, quæque alia sunt charismatum dona componit, & digerit, & ideo Ecclesiam Domini undique & in omnibus perfectam & consummatam facit.*

Et inferiùs: *De hoc Apostolus Paulus: Qui Spiritum Christi non habet, hic non est ejus; & Ubi Spiritus Domini, ibi libertas. Hic est, qui operatur ex aquis secundam nativitatem, semen quoddam divini generis, & consecrator celestis nativitatis, pignus promissæ hereditatis, & quasi chyrographum quoddam æternæ salutis, qui nos Dei faciat templum, & nos ejus afficiat domum. Inhabitor corporibus nostris datus, & sanctitatis effector: qui id agens in nobis, ad æternitatem & ad resurrectionem immortalitatis corpora nostra producat, dum illa in se adjuvat cum celesti virtute misceri, & cum Spiritu sancti divina æternitate sociari. Erudiuntur enim in illo & per ipsum corpora nostra ad immortalitatem proficere, dum ad decreta ipsius discunt se moderanter temperare.*

Et adhuc inferiùs: *Hic in Apostolis Christo testimonium reddit, in Martyribus constantem fidem Religionis ostendit, in Virginitatibus admirabilem continentiam signatæ charitatis includit, in ceteris incorrupta & in-*

contaminata doctrina dominica iura custodit, hereticos destruit, per versos corrigit, infideles arguit, simulatores ostendit, improbos quoque corrigit, Ecclesiam incorruptam & inviolatam perpetue virginis & veritatis sanctitate custodit.

Vides Novatianum Spiritui sancto attribuentem ea, quæ soli Deo convenire possunt, & divinitatem ejus iisdem lineamentis describentem, quibus describit ipsa Scriptura sacra. Tres igitur in Deo personas confessus est Novatianus, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum.

Obj. 1. hæc Novatiani verba, c. 17. *Quamvis se ex Deo Patrem Deum esse meminisset, nunquam se Deo Patri aut comparavit, aut contulit, memor se esse ex suo Patre, & hoc ipsum quod est, habere se, quia Pater dedisset. Inde denique & ante carnis assumptionem, sed & post assumptionem corporis, post ipsam præterea resurrectionem omnem Patri in omnibus rebus obedientiam præstitit pariter ac præstat. Ex quo probatur nunquam arbitratum illum esse rapinam quandam divinitatem, ut aquaret se Patri Deo. Quinimò contra omni ipsius imperio & voluntati obediens, atque subiectus, ut formam servi susceperet, contentus fuit.* His verbis Novatianus clarè docet Patrem superiorem esse Filio, etiam quâ Deo, & Filium, etiam quâ Deum, esse obedientem & subiectum imperio & voluntati Patris.

R. 1. Novatianum non aliam Patri attribuere præminentiam, auctoritatem, superioritatem respectu Filii, quàm originis, in eo scilicet positam, quòd unus sit principium alterius, exclusâ omni omnino imperfectione, tam negativa, quàm positiva, etiam ex parte illius, qui habet principium. Cum hac autem superioritate manere potest, & manet perfectâ divinitatis æqualitas inter principium & principii terminum. Hujus rei adumbratitium exemplum habere possumus in humanis, si nimirum pater, & filius à patre in regni consortium assumptus, ambo iisdem corporis & animi dotibus præditi, cum eadem auctoritate præfint: tunc enim cum perfectâ inter utrumque æqualitate manet in uno præminetia & superioritas quædam, in eo præcisè posita, quòd sit is, à quo habet alter, quæcumque habet. Unus pater est, alter filius: unus dedit, alter accepit; cetera omnia paria sunt.

Nullam igitur Novatianus inæqualitatem statuit Patrem inter & Filium in divinitate. Juxta Novatianum, Pater verè Deus est, Deus super omnia, Deus & Dominus omnium, supremam habens potestatem in omnem creaturam. Pariter juxta eundem, Filius verè Deus est, super omnia Deus, omnium Deus & Dominus, in omnem creaturam potestatem habens supremam, quia in forma Dei est, & non tantum in imagine, hoc est, quia ipsam habet divinitatem, quamvis acceptam, & non tantum aliquam ejus participationem. Unde sicut Pater, quia verè Deus est, ens supremum est, & in omni genere perfectionis illimitatum; ita quoque Filius, quia verè Deus est, supremum ens est, & illimitatum in omni genere perfectionis: cum hoc tamen discrimine, quòd Pater, quidquid est, est absque principio, quia ingenuus est; Filius verò, quia genitus est, habet à principio, nempe à Patre, quidquid habet.

Sed audiamus Novatianum cap. citato de Filio loquentem: *Accepit nomen, quod est super omne nomen, quod utique non aliud intelligimus esse, quàm nomen Dei. Nam cum Dei sit solius esse super omnia, consequens est, ut nomen illud sit super omnia, quod est ejus, qui super omnia est Dei. Est ergo nomen illud, quod super omne nomen est: quod nomen est ejus utique consequenter, qui cum in forma Dei fuisset, non rapinam arbitratum est æqualem se Deo esse. Et superius: Si homo tantummodo Christus in imagine Dei, non in forma Dei relatus fuisset, hominem scimus ad imaginem, non ad formam Dei factum... merito in forma pronuntiatus Dei, dum & ipse super omnia, & omnis creature divinam obtinens potestatem, & Deus est exemplo Patris: hoc ipsum tamen à Patre proprio con-*

secutus, ut omnium & Deus esset, & Dominus esset & Deus ad formam Dei Patris, ex ipso genitus atque prolatus. Ex his autem sic concludit: *Hic ergo quamvis esset in forma Dei, non est rapinam arbitratum æqualem se Deo esse, hoc est, quamvis substantiam divinam non habuerit à se, sed eam acceperit à Patre, à quo genitus est, nihilominus Patri æqualis est; quia ab eo per generationem substantiam divinam accipiendo, accepit ut esset verè Deus, Deus super omnia, omnium Deus & Dominus. Nullam igitur Patri erga Filium eminentiam attribuit Novatianus, quæ perfectam inter utrumque divinitatis æqualitatem excludat. Et cum dicit: *Quamvis se ex Deo Patre Deum esse meminisset, nunquam se Deo Patri aut comparavit, aut contulit, memor se esse ex suo Patre, &c.* idem est, ac si diceret: *Quamvis probè sciret, se à Deo Patre eandem, quam habet Pater, divinitatem accepisse, & ita perinde se, ac Pater est, verè Deum, Deum super omnia, omnium Deum ac Dominum esse; nunquam tamen erga Patrem perinde se gessit, ac si ipse quoque ingenuus esset, & absque principio, sed semper agnovit Patrem ut principium emanationum divinarum, à quo ipse, quidquid est, accepisset. Ex his**

R. 2. Cum Novatianus ait, *Filium omnem Patri in omnibus rebus obedientiam præstitisse pariter, ac præstare, & omni ipsius imperio & voluntati obedientem atque subiectum, etiam ut formam servi susceperet, contentum fuisse; imperii nomen largè sumere pro voluntate communi duobus perfectè æqualibus, quorum tamen unus accipit esse ab altero: unde fit, ut hæc voluntas, quatenus est illius, qui dat esse alteri, imperium nominetur, ad significandam principii prærogativam, quam habet. Unde intelligitur, quo sensu Novatianus dicat Filium Patri obedientiam in omnibus præstare, & suscipiendo servi formam, Patri sese subiecisse, & obedivisse. Juxta Novatianum, Filius in omnibus obedientiam præstat Patri, quia eandem, & ea omnia exequitur ad extra, quæ ab æterno communiter decrevit cum Patre, qui respectu illius prærogativam habet principii. Item formam servi suscipiendo, subiecit se & obedivit Patri, quia decretum illud, quo ab æterno voluit incarnari in tempore, fuit etiam decretum Patris, ac proinde illius, à quo processit, & quem ut principium suum agnoscit.*

Porro diffidendum non est, Novatianum durius esse locutum. Quod illi commune est cum insignibus Ecclesiæ Doctoribus, quos tamen benignè interpretamur, neque eos, quasi de Trinitate, & Verbi divinitate malè senserint, insinulamus. Quòd si locutiones aliquas non satis accuratas, imò & duriores illis condonamus, quidni & Novatiano condonabimus, præsertim cum aperiùs fortassis & differtius, quàm illi, Verbi divinitatem defenderit, nec quidquam contra Trinitatis dogma molitus esse, apud veteres legatur, sed è contra ex veterum monumentis satis apertè colligi possit, eandem Trinitatis fidem habuisse, quam habebant Catholici, ut infra videbitur.

Denique si Novatianus re ipsa sensit, prærogativam principi in Patre sufficere ad hoc, ut possit propriè imperare Filio; & Filium, quamvis verè Deum, Deum super omnia, omnium Deum ac Dominum, proindeque Patri ex omni parte æqualem, ex eo tamen præcisè, quòd, quidquid est, acceperit à Patre, posse Patri sese voluntariè submittere, eique propriè obedire: sicut si dicatur in exemplo superius ex humanis allato, quòd pater, præcisè quia filium in consortium regni cum æquali auctoritate administrandi assumendo, non desit pater ejus esse, possit adhuc propriè imperare filio, & filius retinendo totam auctoritatem suam, possit sese voluntariè subicere patri, eique propriè obedire: si ita, inquam, re ipsa sensit Novatianus, inconsequenter sensit, & locutus est, nec accuratè satis, satique dignè versatus est in iis, quæ ad Trinitatis mysterium attinent, explicandis. Quod ipsi, & fortasse pluribus aliis, quos Ecclesia ut Doctores suos semper reverita est, in materia astruissima contigisse, mirum videri minimè debet. Nobis omnino sufficit, quòd & trinitatem personarum divinarum

narum confessus fuerit, & quod huic trinitati creatum nihil admiscuerit, sed unam & eandem divinitatem tribus personis communem esse crediderit.

Obj. 2. Hæc Christi verba Joan. c. 10. *Ego & Pater unum sumus*. Sic interpretatur Novatianus c. 22. *Unum autem, quod ait, ad concordiam, & eandem sententiam, & ad ipsam charitatis societatem pertinet, ut merito unum sit Pater & Filius per concordiam, & per amorem, & per dilectionem.* Qui autem dicit Patrem & Filium non esse unum, nisi concordia, sententia, charitatis societate, malè sentit de Trinitate: asserit enim non solum hypostaseon, sed etiam naturarum distinctionem. Ergo de Trinitate malè sentit Novatianus.

R. Falsum esse, quod Novatianus dicat hoc loco Patrem & Filium non esse unum, nisi concordia, sententia, & charitate. Hæc enim Christi verba, *Ego & Pater unum sumus*, quæ non solum de unitate naturæ, sed etiam de unitate concordia explicari possunt, interpretatur de unitate concordia, tacita unitate naturæ, non ut naturarum distinctionem inducat, sed ut removeat unitatem substantiæ & personæ: nam hic disputat contra Sabellianos, verbis Christi laudatis abutentes, ad probandam in Patre & Filio unitatem hypostasis.

Novatianum audiamus. *Frequenter intendunt illum nobis locum, quo dictum sit, Ego & Pater unum sumus: & in hoc illos æquè facile vincemus. Si enim erat, ut heretici putant, Pater Christus, oportuit dicere, Ego & Pater unus sum. At cum, Ego, dicit, deinde Patrem infert dicendo, Ego & Pater, proprietatem personæ suæ, id est, Filii, à paterna auctoritate discernit, atque distinguit, non tantummodo de sono nominis, sed etiam de ordine dispositæ potestatis. Qui potuisset dicere, Ego Pater, si Patrem se esse meminisset. Et quia dixit, Unum, intelligant heretici, quia non dixit, Unus. Unum enim naturaliter positum, societatis concordiam, non unitatem personæ sonat. Denique adjicit dicent, Sumus, non, Sum, ut ostenderet per hoc, quod dixit, Sumus, & Pater, duas esse personas.*

Ostendit igitur Novatianus ex Verbis Christi, *Ego & Pater unum sumus*, à Sabellianis malè inferri unitatem personæ Patris & Filii: tum quia Christus dicit, *Ego & Pater*, non, *Ego Pater*; tum quia dicit, *Unum*, non, *Unus*; tum quia dicit, *Sumus*, non *Sum*; uno verbo, quia dicit, *Ego & Pater unum sumus*, non, *Ego Pater unus sum*. Addit denique Novatianus *Unum*, secundum naturalem significationem, non unitatem substantiæ, sed societatis concordiam, seu unitatem concordia sonare; potuit pariter, imò & melius dicere unitatem essentia; maluit tamen dicere unitatem concordia, quia de unitate essentia Patrem inter & Filium dubitavit, sed quia concordia unitatem ad statuendam personarum distinctionem aptiorem esse judicavit.

Quod autem unam & eandem esse substantiam divinam Patris & Filii, crediderit Novatianus, patet ex eo, quod dicat Filium esse Deum super omnia de Deo Patre. Non potest autem Filius esse Deus super omnia de Deo Patre, nisi per communionem unius & ejusdem substantia; divinæ, sive nisi quia à Patre per generationem accepit unam illam substantiam divinam, qua Pater ipse super omnia Deus est.

Dices. Novatianus c. 22. expressè asserit Filium esse minorem Patre. R. dist. Asserit Filium esse Patre minorem ratione essentia; N. Ratione originis, C. Itaque asserit Filium esse minorem Patre, non quia aliam & inferiorem naturam habet, sed quia unam & eandem illam naturam divinam, quæ illi cum Patre communis est, accepit à Patre per generationem: cum è contra Pater illam habeat à se, quia ingenuus est, nec habet principium sui.

Dices. Novatianus c. ult. docet Filium esse subiectum Patri, & paternæ voluntatis ministrum. R. ad 1. Docet Filium esse Patri subiectum, tanquam superiori, secundum essentiam & divinitatem, N. Tanquam superiori, secundum originem, quatenus est Filii principium sine principio, C. R. ad 2. juxta No-

vatianum, filium paternæ voluntatis ministrum esse eodem sensu, quo Patri subiectus est, seu quo Patrem habet superiorem. Unde cum juxta Novatianum Pater Filio superior non sit, nisi secundum originem, juxta Novatianum, Filius non est voluntatis paternæ minister, nisi quia gignitur à Patre, à quo proinde per generationem accipit substantiam divinam, & cum substantia divina non solum vim volendi, sed etiam virtutem exequendi id omne, quod cum Patre vult communiter.

Dices. Eodem illo c. ult. Novatianus negat Filium habere invisibilitatem, incomprehensibilitatem, aliaque divinitatis attributa, quæ habet Pater. R. hoc esse falsum: solum enim negat Filium ista omnia habere à se, sicuti habet Pater, qui ingenuus est. Itaque juxta Novatianum, Filius habet quidem omnia divinitatis attributa, quæ Pater habet: sed cum hoc discrimine, quod Pater illa habeat à se, quia procedit à nemine, Filius verò à Patre, quo procedit. Unde juxta Novatianum, Pater & Filius habent unam & eandem divinitatem, unam & eandem substantiam divinam, cum hoc discrimine, quod Pater habeat illam à se, Filius verò à Patre.

Dices. Novatianus eodem illo ult. cap. ubi probat unum esse Deum, non duos, quamvis Filius sit Deus, hoc ostendit non ex unitate naturæ & divinitatis in Patre & Filio, sed ex eo, quod unus tantum ex duobus ingenuus est, nempe Pater. Si (Filius) natus non fuisset, innatus comparatus cum eo, qui esset innatus, aequatione in utroque offensa, duos faceret innatos, & ideo duos faceret Deos: si genitus non esset, collatus cum eo, qui genitus non esset, & æquales inventi, duos Deos merito reddidissent non geniti. Atque ideo duos Christus reddidisset Deos, si sine origine esset, ut Pater inventus, & ipse principium omnium ut Pater, duo faciens principia, duos ostendisset nobis consequenter & Deos... Nunc autem quidquid est, non ex se est, quia nec innatus est, sed ex Patre est, quia genitus est, sive dum verbum est, sive dum virtus est, sive dum sapientia est, sive dum lux est, sive dum Filius est, & quidquid horum est, dum non aliunde est, quam sicut diximus jam superius, ex Patre, Patri suo originem suam debens, discordiam divinitatis de numero duorum Deorum facere non potuit, qui ex illo, qui unus est Deus, originem nascendo contraxit.

R. Novatianum hic non minus solidè, quam subtiliter argumentari, & re ipsa ostendere unum esse Deum ex unitate substantia; divinæ. Itaque juxta Novatianum, quamvis Filius æquè ac Pater sit Deus super omnia, omnium Deus & Dominus, unustamen Deus est Pater, quia Filius non est alius Deus à Patre. Filius non est alius Deus à Patre, quia genitus est, ut esset Deus, quia Deus est de Deo Patre, proindeque Deus est per substantiam divinam acceptam à Patre, & ita Deus est per substantiam divinam, qua ipse Pater Deus est. Una igitur est & eadem substantia Patris & Filii, una divinitas. Filius igitur, additur Patri, nec facit, nec facere potest duo rerum principia, duos Deos.

E contra verò si Filius esset quoque ingenuus, tunc Pater & Filius essent duo ingenui, & ita Filius non esset Deus per eandem substantiam divinam, qua Pater Deus est, sed alia esset substantia Patris, alia Filii, alia divinitas Patris, alia Filii; proindeque si Pater & Filius essent duo ingenui, essent quoque Dii duo propter distinctas substantias & divinitates. Hæc utcumque illustrari possunt exemplo, à rebus creatis petito. Sic v. g. duorum fontium duplex est substantia, quia neuter est origo alterius. At fontis & fluvii substantia una est, quia fluvius derivatur à fonte, & sic substantia fluvii nec est, nec potest esse alia à substantia fontis. Unde fons & fluvius sunt una res, unum continuum; cum è contra duo fontes sint res duæ, continua duo. Similiter quia, seclusis imperfectionibus, Filius in divinis se habet ad modum rivi emanantis ex Patre tanquam ex fonte, una & eadem est substantia utriusque. Item quia, omni imperfectione seclusa, Spiritus sanctus se habet ad modum rivi

rivi profluentis ex Patre & Filio, tanquam ex uno fonte, triū unam & eandem esse substantiam necesse est. Unde unus Deus est Pater cum Filio & Spiritu sancto: cū una & eadem substantia divina in pluribus suppositis non nisi unum Deum facere possit.

Hanc esse Novariani mentem patet ex his ejus verbis eod. illo cap. ult. *Est ergo Deus (Filius) sed in hoc ipsum genitus, ut esset Deus ... cuius sic divinitas traditur, ut non aut dissonantia, aut inaequalitate divinitatis duos deos reddidisse videatur.* Subiectis enim ei quasi Filio omnibus rebus à Patre per generationem, dum ipse cum his, quae illi subiecta sunt, Patri suo subicitur quantum ad originem, Patris quidem sui Filius probatur, ceterorum autem & Dominus & Deus esse reperitur. Ex quo dum huic, qui est Deus, omnia per divinam generationem subtrahuntur, & cuncta sibi subiecta Filius accepta refert Patri, tanquam fons ex quo profluit, totam divinitatis auctoritatem rursus Patri remittit, unus Deus ostenditur verus & aeternus Pater, à quo solo haec vis divinitatis ut emissæ, etiam in Filium tradita & directæ, rursus per substantia communionem ad Patrem revolvitur. Deus quidem ostenditur Filius, cui divinitas tradita & porrecta conspicitur, & tamen nihilominus unus Deus Pater probatur, dum gradatim reciprocoque meatu illa maiestas atque divinitas ad Patrem, qui dederat eam, rursus ab illo ipso Filio missa revertitur & retorquetur.

Obj. 3. Saltem Novatianus malè sensit de divinitate Spiritus sancti. Nam 1. dicit c. 7. quod omnis spiritus creatura est. 2. c. 24. sic loquitur: *Nec Paracletus à Christo acciperet, nisi minor Christo esset.* Minor autem Christo Paracletus, Christum etiam Deum esse hoc ipso probat, à quo accepit, quæ nunciat, ut testimonium Christi divinitatis grande sit, dum minor Christo Paracletus reperitur, ab illo sumit quæ ceteris tradit. 3. Nusquam Spiritum sanctum dicit esse Deum, 4. Denique c. ult. in hoc tantum incumbit, ut ostendat Patrem & Filium non esse duos Deos, sed Patrem cum Filio unum esse Deum.

R. n. obj. Ad 1. prob. R. Novatianum hoc loco non aliud velle, quam vocabulum Spiritus, sicut & ista, lux & charitas, ex primæ suæ institutione, & ita propriè & naturaliter non significare, nisi substantiam aliquam creatam, proindeque eum creaturam facturum esse Deum, qui substantiam Dei diceret esse Spiritum in sensu proprio & naturali. Si acceperis, inquit, Spiritum substantiam Dei, creaturam feceris Deum: omnis enim spiritus creatura est. Quare sicut non nisi figurativè de Deo dicitur, quod sit charitas, lux, ignis, &c. ita nec nisi figurativè de eo dicitur, quod sit spiritus. Et verò sicut in veteri testamento ideo Deus ignis dicitur, ut peccatori populo metus incutatur, dum iudex ostenditur; ita & in novo testamento Spiritus esse profertur, ut resector & creator in delictis suis mortuorum per hanc bonitatem collatæ credentibus indulgentiæ comprobetur. Hinc tertiæ personæ in divinis nomen Spiritus attribuitur figuratè, quia procedit à Patre & Filio per viam amoris, eique propterea specialiter attribuitur animarum sanctificatio, quæ perficitur per charitatem, quæ diffunditur in cordibus. Neque alio sensu tertiam personam dixisse Spiritum Novatianus crederetur, nisi immeritò: quantumvis enim asserat omnem spiritum esse creaturam, agnoscit tamen Deum in bono aliquo sensu dici posse, & re ipsa in novo testamento dici Spiritum.

Ad 2. prob. R. Novatianum verbis citatis non magis divinitati Spiritus sancti contradicere velle, quam contradicere velit divinitati Filii, cum de eo loquens c. 22. ait: *Dum accipit sanctificationem à Patre, minor Pater est: minor autem Patre consequenter est; sed Filius ... profutendo se accepisse sanctificationem à Patre, hoc ipso, quo se Patre minorem, accipiendo ab ipsa sanctificationem, probat, Filium se esse, non Patrem, monstravit.* Sicut ergo Novatianus credens Filium esse verè Deum, Deum super omnia, omnium Deum & Dominum, adhuc dicere potuit, & dixit illum esse Patre minorem, quia à Patre accipit; certè idem pla-

nè de Spiritu sancto sentiens, potuit dicere, illum esse Filio minorem, quia accipit à Filio.

Imò Novarianus hoc loco, qui nobis objicitur, manifestè supponit Spiritum sanctum non esse creaturam. Nam Christum probat esse Deum, quia Spiritus sanctus ab illo accipit, & dicit grande divinitatis Christi testimonium esse, quod Spiritus sanctus illo minor repertus, ab illo sumat quæ ceteris tradit. Quod jejenum & frigidum esset, si Spiritus sanctus esset creatura.

Præterea, sic discurret eodem illo loco: *Si homo tantummodo Christus; quomodo Paracletum dicit, de suo esse sumpturum quæ nuntiaturus sit? Neque enim Paracletus ab homine quicquam accipit, sed homini scientiam Paracletus porrigit; nec futura ab homine Paracletus discit, sed de futuris hominem Paracletus instruit.* Quare autem? nisi quia Spiritus sanctus creatura non est, nec homo est, nec Angelus: testatur enim Apostolus, Angelos circa Verbi incarnati mysterium multa didicisse per evangelicam prædicationem, quæ ignorabant antea. Quia Spiritus sanctus non est creatura, nec accipit, nec accipere potest ab homine, nec discit, nec discere potest ab homine, non instruitur ab homine, sed hominem instruit de futuris, quæ certò prænoscere, prærogativa Dei est.

Ad 3. prob. R. Novatianum nusquam quidem Spiritum sanctum appellare Deum, at, quod nobis sufficit, illi attribueri ea, quæ divinitatis propria sunt, & quæ creaturæ competere nullatenus possunt. Neque mirum videri debet, quod Dei nomen non expressè tribuat Spiritui sancto, quia prioribus illis Ecclesiæ temporibus non adedè explicita fuit fides de divinitate Spiritus sancti: neque idcirco ejus circa SS. Trinitatem orthodoxia in controversiam revocari debet. Certè S. Basilius, cum de Spiritu sancto ageret, per prudentem quandam œconomiam à tribuenda illi appellatione Dei aliquando abstinuit; verbis æquivalentibus divinitatem illius exprimere contentus, quam Basilii œconomiam in ejus elogio funebri laudat S. Gregorius Nazianzenus non multum procul à fine. Item Patres Nicæni in Symbolo Patri & Filio nomen Dei tribuunt, non Spiritui sancto. *Credimus, inquit, in unum Deum Patrem omnipotentem ... & in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei ... Deum ex Deo ... & in Spiritum sanctum.* Imò Patres Constantinopolitani, quamvis ageretur de Spiritu sancti divinitate contra Macedonianos defendenda, in Symbolo suo Spiritum sanctum Deum non appellant; sed solum attribuunt ei aliquid, quod ei convenire non posset, si non esset Deus. *Credimus, inquit, in unum Deum Patrem omnipotentem ... & in unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei unigenitum ... Deum de Deo ... credimus in Spiritum sanctum Dominum & vivificantem, ex Patre procedentem, & cum Patre & Filio adorandum & glorificandum.*

Ad 4. prob. R. Novatianum, cum in præcedentibus capitulis expressè probavit Christum non solum esse personam distinctam à persona Patris, sed etiam esse Deum super omnia, & omnium Deum ac Dominum, de hoc tantum sollicitum esse potuisse cap. ult. ut ostenderet Patrem, & Christum Filium ejus unigenitum, non duos esse deos, sed unum tantum. Ratio autem qua id præstitit, valet omnino ad probandum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, quamvis sint tres personæ divinæ, inter se distinctæ, unum tamen esse Deum, non tres, ut potè unam & eandem divinitatem habentes.

ARTICULUS XI.

Utrum Marcellus Ancyranus aliud de Trinitatis mysterio senserit, quam Catholica Ecclesia.

Marcellus Ancyre Episcopus, & Primas Galatiæ, unus fuit ex trecentis octodecim Patribus, qui pro vindicanda contra Arium Verbi divinitate, Nicæam convenerunt. Hic pro orthodoxa fide contra Arianos in Nicæna Synodo decertavit acerrimè, quam-

obrea